

In- en uitademen

Toen ik onlangs een aantal dagen voor een retraite in een klooster verbleef, had ik een tas vol boeken en papieren bij me. Over bidden. Want daar moest een preek over voorbereid worden. Dan kon ik tussen de lezingen door in die heerlijke stilte daar aan de slag. De eerste dag verbaasde het me dat de zusters de tijd hadden om zomaar wat te gaan zitten zitten in de tussenuren. Op een stoel, handen in de schoot, ogen dicht in de zon. Net als ik het wel opmerkelijk vond dat iedereen zo ontzettend op tijd in de kapel was, of in de lezingenzaal soms wel een kwartier voor aanvang al klaar zat. De tweede dag werd ik een beetje jaloers op die zeeën van tijd. De derde dag viel het kwartje dat dit een retraite was. Dat het een vrije week was ter bezinning. En dat dat wat anders is dan doelgericht boeken lezen, of alles krap aan plannen om zoveel mogelijk te kunnen doen.

Actie is waar we snel toe verleid worden in de vaart van deze samenleving. Niet aarzelen. Standpunt innemen. Controle houden. Zijn tegenhanger, contemplatie, is een beetje tegen de tijdgeest in. Niet als agendapunt of als activiteit om tot rust te komen, of verlicht te raken zelfs. Daar wordt hard genoeg aan gewerkt. Maar contemplatie als niet weten, niet willen, enkel open staan voor wat/wie we God noemen, die wenkende bron van ons bestaan. Zozeer dat het een uit handen geven wordt, een 'uw wil geschiede'. Dat staat zo haaks op alle individualistische activiteit die van ons gevraagd wordt dat het oefening (al is dat een verwarrend woord in deze) vraagt in loslaten en gewaar worden. En zoals voor alle oefening geldt, vraagt dat discipline. Van dat woord zou je het zomaar benauwd kunnen krijgen, met alles wat er hoe dan ook al moet, maar is discipline eigenlijk niet een afspraak met jezelf om te doen wat jij echt belangrijk vindt? Een gevolg van kiezen. De toewijding maakt de discipline van binnenuit zacht.

Maar hoe oefen je zo'n ontvankelijke levenshouding die in een vertrouwd lied wordt aangeduid met 'laat het om jou zijn'? Deze week zei iemand op een avond met dertigers/veertigers in de pastorie: 'wat er met me gebeurt als ik hier zo zit op zondag? Na een week van scherp zijn, veel doen en mezelf steeds weer profileren? Ik relativeer mezelf. Ik hoef het niet allemaal zelf te doen. Me overlaten aan God'. Alsof je twee zware boodschappentassen uit handen geeft. Dat is in ieder geval één manier van oefenen. Eens in de zoveel weken of elke week, net waar je voor kiest, twee uur vrij maken om hier te komen en je uit je patronen laten verleiden. Om het verschuiven van je focus gaat het. Een gericht zijn op iets anders, een ander, God.

In de traditie van het christendom krijgt die gerichtheid op een ander op twee manieren gestalte. Beide voortkomend uit wat wel onthechting wordt genoemd, het vrij worden van al onze zelfzucht. Het zijn twee wegen die nauw met elkaar verweven zijn, als eb en vloed. Als in- en uitademen. De ander kan letterlijk die ander zijn, die jij niet bent. Iedereen dus. Onze geloofstraditie vraagt ons vooral die ander te zien die onze zekerheden ontwricht, de ander die ons onrustig maakt. De arme, de weduwe, de wees, de vreemdeling. En daarmee de politiek en structuren waar deze uit voortkomen. Die andere ander, en dat is de tweede weg, is een ander die niet buiten maar binnen gezocht wordt. Zozeer een ander dat we geen woorden hebben, anders dan stilte, ruimte, bron, of dat wonderlijke woordje God. Er zijn getuigenissen van mensen voor wie God een werkelijkheid is. Ook wel de Ander met een hoofdletter genoemd. Die je kunt ontmoeten, die zich aan jou kan openbaren, zoals Jezus meemaakte, en Fransiscus, of misschien jijzelf. Het is de weg van het gebed door stilte en leeg worden, waar contemplatieve kloosterlingen zich op toeleggen, waar ieder van ons naar eigen mogelijkheden en behoefte vorm aan geeft om die perspectiefwisseling weer op het spoor te komen, door te zingen, te wandelen, door je een gebed eigen te maken, alles wat voor jou werkt om je vanuit je eigen agenda te doen opkijken naar een groter geheel. Een Vlaamse dichteres omschreef bidden als 'een bedding zijn'. Een bedding te zijn die ruimte biedt voor wat komen kan. Als een schoot waarin ontvangen kan worden. Het is een houding, die je fysiek kunt oefenen, zoals je voor een meditatie probeert in kleermaker- of lotuszit te gaan zitten, maar het is ook een innerlijke houding. Buiten en binnen, lichaam en geest kunnen elkaar ondersteunen wanneer je je oefent een bedding te zijn.

Paulus gebruikt andere woorden, maar zegt hetzelfde. Hij schildert ons mensen af 'als wachtend op de openbaring dat we kinderen van God zijn'. Geen lamleidend verveeld wachten, maar een actief wachten

schetst Paulus. Gespitst op mogelijkheden, scherp op het open houden van zintuigen en toekomst. Waar in de klassieker *Wachten op Godot* het wachten op niets uitloopt, is hier het wachten zelf de enige manier om het leven niet leeg te knippen in onze gretige handen. Paulus zegt 'in deze hoop zijn we gered'. Daar zit diezelfde paradox in. Want hoe kun je al gered zijn terwijl je alleen nog maar aan het hopen bent dat dat wellicht gebeurt? Door te durven verlangen, en strijden, en het vermoeden niet op te geven dat 'vrede op aarde' mogelijk is. Misschien gaat er niet eens om wát je hoopt, maar dát je hoopt. Ieder van ons, en wij als geloofsgemeenschap kunnen een teken zijn van die hoop. Nee sterker nog: we zijn het. Als we het niet zouden zijn zou ik hier niet willen komen. Deze gemeenschap is een teken van hoop doordat we er zijn, onze deuren en harten steeds weer open willen zetten en daarin risico's nemen. Misschien nog lang niet genoeg, maar daar groeien we in, hoop ik. Al gebiedt de eerlijkheid te zeggen dat we er soms ook wel eens flink naast zitten, met al onze goede bedoelingen. Juist als geloofsgemeenschap valt dat dan extra zwaar. Omdat we hier grote woorden durven en willen spreken. Net zoals je als ouder het jezelf zo kwalijk kunt nemen als je naar je kind toe iets hebt gezegd of gedaan dat fundamenteel in strijd is met wat je wilt overdragen en voordoen. Ik denk dat dat behoorlijk in de buurt komt van waarom Paulus schrijft dat de hele schepping nog altijd 'als in barensweeën zucht en lijdt'. Dat we wel weten dat we kinderen van God zijn, en dus gemaakt voor liefde en hartelijkheid en solidariteit, maar dat we met zoveel belangen en projecten bezet raken, dat we dat uit het oog verliezen en steeds weer aangezegd moeten krijgen dat we ook bedding kunnen zijn, teken van hoop. Door gebed, door actie. Vanuit zijn gevangenis in 1944 schreef Bonhoeffer dat 'de roep tot gebed en de roep tot rechtvaardige actie onscheidbaar zijn.' Oog hebben voor onrecht en daartegen iets willen doen is gebaat bij jezelf loslaten, waar stilte, inkeer, gebed toe leiden wil. Die twee zijn soms zo verweven dat sociaal-politieke actie op zich een gebed kan zijn, zoals stil zitten en bidden ook een statement kan zijn. Te samen is het godsdienst. Niet zonder elkaar. Maar beide zijn nodig zoals we in- en uitademen.

Wanneer wij deze week proberen iets van onze voorouders en hun slavernij te begrijpen, moet dáár ook de fout liggen: in een gebrek aan echte inkeer, gebed, contemplatie gericht op het vrij worden van zelfgerichte kortzichtigheid en financieel gewin alleen. Maar indertijd zwegen de meeste kerken over de slavenhandel. Aan de ene kant werd beleden dat er 'geen Joden of Grieken, slaven of vrijen, mannen of vrouwen', meer zijn, 'u bent allen één in Christus (Gal 3,28)' en tegelijkertijd waren er vele predikanten die aan de hand van het verhaal van Noach beweerden dat de afstammelingen van diens zoon Cham de slavernij zelf over zich hadden afgeroepen. Want als Cham zijn vader Noach niet uitgelachen zou hebben, en onbedekt had laten liggen in zijn dronkenschap, dan zou God Cham niet vervloekt hebben. Zo legitimeerde de kerk de slavernij. Zoals wel vaker was economisch gewin was belangrijker dan rechtvaardigheid. Niemand protesteerde toen Maria, het dochtertje van een plantage-eigenaar in Suriname, voor haar twaalfde verjaardag een eigen slaafje kreeg. Een zwart jongetje van zeven dat ze met haar zweepje kon laten doen wat zij wilde. Geen haar op haar hoofd bedacht dat hier iets niet klopte; haar ouders, haar hele wereld toonde dit alles als vanzelfsprekendheid ("verzonnen waarheid" uit: Dolf Verroen, Slaaf kindje slaaf). In de Volkskrant van donderdag stond een confronterende fotoreportage over een jongen van 10 jaar, die nu slaaf is van een Haitiaanse familie. Als eerste staat hij op, als laatste gaat hij naar bed om te slapen op een doek op de grond in de voorraadkast. Voor het verleden waar Nederland verantwoordelijkheid voor draagt zouden erkenning en excuses achteraf morgen op zijn plaats zijn; voor vandaag in de global village die de wereld is, past het ons allemaal om kritisch te zijn, op zijn minst, op wat we met ons koopgedrag of onze leefwijze in stand houden aan onrecht, aan slavernij, anders, meer verborgen dan onze voorouders, maar God weet even reëel.

Godsdienst, ons samen komen hier om woord en gebaar wil onze ogen helpen openen (zie Martha Nussbaum's pleidooi voor religie in Trouw 27.06.13 interview door René Gude). Zoals alle gebed ons hart wil openen om tot gerechtigheid te komen. Want, het grote gebod zegt het al, God liefhebben en de naaste als jezelf liefhebben zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Als in- en uitademen. Laten we daarom blijven zingen, en bidden en zo teken van hoop zijn.

Mirjam Wolthuis